

ЗНАЧАЈ ПРЕВОЂЕЊА ЗА РАЗВОЈ СТРУКЕ: НА ПРИМЕРУ ЛИТЕРАТУРЕ ИЗ ОБЛАСТИ БИБЛИОТЕКАРСТВА

Добрила Бејенишић

*Народна библиотека Србије,
Београд*

УДК: 02:81'255.2

Сажетак

У раду ћемо се бавити стручним превођењем у области библиотекарства и његовим значајем за развој струке. Стручно превођење веома је битна карика у развоју сваке струке пошто омогућава брзо повезивање на међународном нивоу, праћење и преузимање страних искустава, стандардизацију рада у складу с међународним прописима, али и развој сопствене стручне терминологије која представља основ за развој и унапређење делатности. У раду ћемо дати преглед развоја стручног превођења библиотекарске литературе кроз стручне часописе, а бавићемо се и процесом настанка и развоја библиотекарске терминологије на српском језику и значајем и улогом стручних преводаца у том процесу.

Кључне речи: стручно превођење, библиотекарство, библиотекарска терминологија, стручни преводиоци

Историја превођења стара је колико и историја човечанства. С развојем друштва и превођење је попримало нове облике и прилагођавало се друштвеним нормама датог тренутка. Развојни пут превођења као феномена почео је од усменог, као најстаријег облика превођења, па до онлајн алата за машинско превођење који се све више усавршавају. Опште позната је чињеница да друштвено-историјски токови утичу на развој језика. Превођење се развило као начин за споразумевање говорника различитих језичких заједница приликом њихових контаката. У најранијим фазама развоја друштва до контаката је долазило углавном услед ратова, а у каснијим периодима услед напретка друштва, успостављања међународних веза и повезивања језичких заједница на пољу науке и технике. Усмено превођење почело је интензивно да се практикује током Првог светског рата у контактима дипломата. Према мишљењу западних теоретичара историја симултаног превођења почиње на Париској мировној конференцији, одржаној 1919. године, док је други кључни момент био Нирнбершки процес после Другог светског рата, када је већ и техника дозвољавала знатно савршенији вид усменог превођења. Друге врсте превођења углавном су везане за културне, научне и индустријске везе међу народима.

Технолошки напредак друштва допринео је развоју стручног превођења, што се може датирати у период после Другог светског рата када међународна научна и техничка сарадња доживљава процват. Развој стручног превођења условио је и настанак научне дисциплине која се бави проучавањем језика струке, а која почиње да се развија средином прошлог века, а успон доживљава у последњим деценијама двадесетог века услед наглог развоја науке и технологије, раста производње, трговине, електронске и дигиталне револуције и умрежавања.

Језик струке користи се као начин комуникације између стручњака за одређене области. Главна обележја су јасност, прецизност, логичност и кохерентност, а главна разлика између језика струке и општег језика огледа се на пољу лексике, мада постоје и неке специфичности у области граматике. У језику струке тежи се избегавању двосмислености и једнозначној употреби речи,¹ карактеристична је употреба дефинисаних појмова, дакле термина. Из тог разлога веома је битно постојање стручних терминолошких речника. Основ за развој терминологије и за њено дефинисање на националном нивоу представља корпус преведене стручне литературе. Језик струке постао је међународно средство комуникације међу стручњацима и научницима, а највећи део стручне литературе објављује се на енглеском

¹ Сибиновић, Миодраг, *О превођењу: приручник за преводиоце и инокоресјоденше*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1983, стр. 24.

језику. Значај језика струке огледа се и у чињеници да се он изучава на не-филолошким департманима на свим високошколским установама широм света, па и код нас.

РАЗВОЈ СТРУЧНОГ ПРЕВОЂЕЊА ИЗ ОБЛАСТИ БИБЛИОТЕКАРСТВА

Библиотекарство као струка има веома дугу традицију на практичном пољу деловања, док се као научна дисциплина почело развијати доста касно, и то најпре у оквиру филологије, да би се после осамосталило и кренуло својим путем. Библиотекарство је данас веома уређена област која успева да буде конкурентна на тржишту информација модерног доба. Велики значај на том развојном путу имало је повезивање на међународном нивоу и размена искустава међу земљама, а битну карику у том ланцу имала је стручна литература. Наши стручњаци спознали су веома рано значај праћења стране литературе. Прва интересовања показана су одмах након Другог светског рата. Ово је период када почиње интензиван развој науке и технике и међународних контаката, што је то имало утицаја и на развој библиотекарства. Најпре се огледало у приказима страних публикација у стручним гласилима, а тек након тога почињу да се објављују и преводи стране литературе у облику чланака, а у мањем обиму и књига.

Развој стручног превођења најбоље може да се прати кроз стручне часописе и библиографије. Увидом у библиографију часописа *Библиошечкар*, и у сам часопис који је почео да излази као гласило Друштва библиотекара Србије 1948. године, јасно је да је интересовање за страну литературу показано веома рано. Већ у првом броју *Библиошечкара*, објављеном 1948. године, у рубрици Преглед књига, у којој су приказиване књиге, библиографије и приручници, имамо приказ публикација: Е. И. Шамурин: *Каталогизација официјалних и ведомствених изданиј*, Москва, 1947, *Bibliografický katalog Československe republiky*, Прага, 1945, али и приказ књиге *Приручник за синдикалне библиотеке* А. Кибрика, која је преведена на српски 1948. године, као и приказ књиге *Чување библиотечких фондова* Ј. В. Григорјева, која је издата у Москви 1946. године. Овде је и приказ Библиотекарске школе Колумбијског универзитета у Њујорку. Чињеница да је у првом броју *Библиошечкара* значајна пажња посвећена страним искуствима говори да се осећала велика потреба за страном литературом. Већ у првом броју наговештава се потреба за публикацијама које могу пружити помоћ у свакодневном раду библиотекара као што су чување и обрада фонда, али и образовање библиотекара. Од самог почетка библиографија је била предмет интересовања наших библиотекара (страна искуства, методологија и начин израде). И у наредним бројевима *Библиошечкара* редовно се објављују прикази стране стручне литературе.

У првим годинама после рата видљива је била идеолошка обојеност пошто је доминирало интересовање за публикације објављене на руском и осталим словенским језицима, и за праксу у тадашњем Совјетском Савезу и земљама бившег источног блока. Ипак, врло брзо почињу да се објављују и прикази публикација на другим језицима. Тако већ у другом броју *Библиошекара* (1949) имамо приказ публикација на енглеском језику, приказ плана Америчког удружења библиотекара (*School Libraries for today and tomorrow*, Chigaco, American Library Associaton, 1945) према коме би требало уредити школске библиотеке. Из броја у број спектар тема и језика се шири. Тематски су обухваћени, поред већ поменутог уређења библиотека, и област каталогизације и класификације, израда библиографија, библиотечка администрација, УДК систем. Први приказ публикације на француском језику објављен је 1950. године (Bach Charles Henry, *Petit guide du bibliothécaire*, Paris, 1948). Први приказ књиге на немачком језику објављен је 1953. године. Био је то приказ каталога изложбе одржане у Прунк сали у Бечу (*Abendländische Buchmalerei. Katalog der Ausstellung im Prunksaal Mai-Oktober 1952*, Wien, 1952). У наредним годинама број приказа се увећава, а заступљени су сви светски језици. Преовладава број приказа с руског и енглеског језика, мада и француски не заостаје.

Први преводи бележе се такође одмах после рата. Прва два су објављена 1948. године, оба с руског језика. У питању су књиге: *Приручник за синдикалне библиотеке* А. Кибрика и *Библиошекарство у СССР-у* В. Е. Васиљченка. Године 1950. објављен је превод књиге *Шта је Њисао и товорио Лењин о библиотекама*. Почетком седамдесетих година почињу да се објављују преводи с француског и немачког језика, али у занемарљиво малом броју. Прва књига преведена с немачког била је *Повијест књижевности: преглед од њихових рођака до данашњих дана* Алфреда Хесела, објављена 1977. године, а прва књига преведена с француског била је *Повијест књиге: од антике до данас* Свенда Дала, објављена у преводу 1979. године. Од почетка осамдесетих година па до 1990. године у потпуности преовладавају преводи с енглеског језика, било да су у питању чланци или књиге. Без обзира на тренд увећања превода, њихов број у односу на потребе струке није био довољан.

У периоду ратних збивања на просторима бивше Југославије, током деведесетих година и међународних санкција уведених Србији, међународна сарадња је потпуно замрла, а тиме и преводње стручне литературе. У првим годинама после рата, опет почињу да се објављују преводи стране стручне литературе, најпре у *Годишњаку Библиотеке Мајнице српске*, а од 1999. године и у *Гласнику Народне библиотеке Србије* који је поново покренут те године. У *Годишњаку Мајнице српске* углавном су објављивани преводи с енглеског и понеки с руског језика, а у *Гласнику Народне библиотеке Србије* најзаступљенији је био енглески језик, али су објављивани и

преводи с француског, немачког и руског. Претраживањем COBIB.SR базе података у *Гласнику Народне библиотеке Србије* од укупно 559 објављених чланака скоро једну петину представљају преводи (101 чланак). Посматрано по језицима, статистике изгледају овако: 87 чланака преведено је с енглеског језика, пет с руског, четири с немачког и три с француског. Из ове статистике може се закључити да је преводној стручној литератури посвећивана значајна пажња и то у континуитету. Друга чињеница тиче се заступљености страних језика. Статистика јасно говори да се углавном преводи стручна литература с енглеског језика, чиме се потврђује теза о мањку стручњака који познају друге стране језике и о апсолутној доминацији енглеског. Занимљива је појава да и стручњаци чији је матерњи неки други језик објављују своје радове на енглеском, тако да се на тај начин преносе искуства и с других језичких подручја, али преко енглеског језика.

УЛОГА СТРУЧНИХ ПРЕВОДИЛАЦА

Посао стручног преводиоца веома је тежак и одговоран, а посебно имајући у виду чињеницу да се обично преводе текстови о новим достигнућима и сазнањима за које веома често у језику не постоји разрађена терминологија. Тако су преводиоци дужни да сами или у сарадњи с одговарајућим стручњацима решавају термилошке проблеме.² Није довољно да стручни преводилац одлично влада језиком изворником и циљним језиком. Потребна су и специфична термилошка знања за област коју преводи. Из тог разлога веома је тешко имати преводиоце који су специјализовани за већи број области. Најбоље резултате дају стручњаци који имају филолошко образовање, а који се специјализују за одређену стручну област. Што се тиче преводилаца стручне библиотекарске литературе, увидом у постојећи корпус може се закључити да су мањим делом заступљени професионални преводиоци који су специјализовани за област библиотекарства, а већим делом су то стручњаци из библиотекарства с добрим познавањем страног језика. Анализа постојећих текстова показала је да у случају превода с енглеског језика преовладавају преводиоци који у основи немају филолошко образовање, док у случају превода с других језика, као што су француски, немачки и руски, већину чине они који су по основном образовању филолози, а додатно су се специјализовали за област библиотекарства. Пут настанка стручних преводилаца веома је дуг и захтева континуиран процес учења. Преводилачки посао је много више од познавања специфичне лексике за одређену област. За успешан превод потребно је и веома добро познавање структуре језика, теорије и технике превођења,

---

² Сибиновић, Миодраг, *О превођењу: приручник за преводиоце и инокореспонденше*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1983, стр. 25.

преводилачких поступака и метода, а незаобилазан је и културолошки аспект који увек у одређеној мери детерминише сваки превод. Посебно је питање познавања матерњег језика, у нашем случају српског, што се у значајном броју случајева показало као препрека. Овим чињеницама треба додати и незавидан статус преводаца уопште, а посебно стручних. Имајући у виду ове чињенице, јасно је да се ради о малом броју стручњака који могу да одговоре изазовима стручног превођења.

РАЗВОЈ СТРУЧНЕ ТЕРМИНОЛОГИЈЕ ИЗ ОБЛАСТИ БИБЛИОТЕКАРСТВА НА СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Стандардизација стручне терминологије кључни је фактор развоја, препознатљивости и самосталности струке у чијим оквирима се развија. Питање стандардизације стручне терминологије постало је актуелно средином прошлог века када долази до наглог развоја науке и технике и интензивирања међународне сарадње.

Прекретницу у раду на терминологији из области библиотекарства на међународном нивоу означио је речник *Vocabularium bibliothecarii*³ који је издат под покровитељством Унеска 1953. године, а на основу кога је касније урађено неколико вишејезичних речника у које су били укључени и други национални језици, а међу њима и српскохрватски. Након објављивања овога речника, у многим земљама почео је рад на терминологији из области библиотекарства како на њеној стандардизацији тако и на њеном повезивању с великим светским језицима.

Значај развоја терминологије из области библиотекарства спознали су веома рано и српски (и југословенски) библиотекари. О томе сведоче дискусије које су шездесетих година вођене у стручном часопису *Библиошечар* на тему дефинисања и описа библиотекарске терминологије. Дискусију у *Библиошечару* иницирала је управница библиотеке САНУ, Смиља Мишић, која се још 1961. године у свом чланку „Израда српскохрватског библиотекарског речника: термилошки проблеми”,⁴ објављеном такође у *Библиошечару*, бавила значајем израде вишејезичних термилошких речника и сродних приручника енциклопедијског карактера наводећи као разлог све интензивнију међународну сарадњу библиотека и потребу да се наши стручњаци упознају с резултатима и достигнућима светског библиотекарства. Овом темом бавио се и Лазар Чурчић у свом раду „За српскохрватски библиотекарски термилошки речник”,⁵ објављеном у *Библиошечару* 1962. године. Након паузе од две

3 Thompson, Anthony, *Vocabularium bibliothecarii*: English/French/German, Paris, 1953.

4 Мишић, Смиља, „Израда српскохрватског библиотекарског речника: термилошки проблеми”, *Библиошечар*, Год. XIII, бр. 4 (1961), стр. 227.

5 Чурчић, Лазар, „За српскохрватски библиотекарски термилошки речник”, *Библиошечар*, Год. XIV, бр. 3 (1962), стр. 222–225.

године, дискусија је актуелизована опет 1964. године када је Смиља Мишић упутила „Позив на дискусију“⁶ о библиотекарској стручној терминологији. У дискусију су се укључили библиотекари из Народне библиотеке Србије и других библиотека из Србије, представници Друштва библиотекара Хрватске, Народне библиотеке БиХ, Библиотеке Матице српске, Народне и универзитетске библиотеке из Скопља и библиотекари појединачно. Дискусије су се водиле у последњем двоброју из 1964. и у сва три двоброја из 1965. године, а предмет расправе било је дефинисање основних појмова који се односе на типове библиотека и њихове називе, као што је разграничење значења народне и националне, народне и јавне библиотеке, специјалне и научне библиотеке. Предмет расправе били су и термини који се користе приликом успостављања каталога, те називи за степене стручних звања и сл. Ове дискусије су обећавале пуно, али, нажалост, нису дале конкретне резултате.

Бављење библиотекарском стручном терминологијом замире све до краја осамдесетих година двадесетог века када се ова тема опет актуелизује. Године 1988. објављена су два веома значајна рада: „Приступ истраживањима српскохрватске терминологије библиотекарства“ ауторке Љубице Ђорђевић⁷ и „Стандардизација стручне терминологије као предувјет знанственог рада у библиотекарству“ Александре Хорват⁸ у којима се опет наглашава значај неговања и изграђивања терминологије из области библиотечко-информационе делатности и иницира наставак рада на том пољу. И ова иницијатива, нажалост, пропада, понајвише због ратних дешавања која су убрзо потом уследила.

На самом крају двадесетог века питање стручне библиотекарске терминологије опет постаје актуелно. И овај пут то је било условљено интензивирањем међународне сарадње која је била прекинута за време санкција и ратних дешавања из деведесетих година двадесетог века. На Четвртом саветовању библиотекара Србије једна тематска област посвећена је терминологији, а радови о терминологији објављени су у посебној књизи (књига 4) зборника *Библиошкарство на крају века*.⁹ Теми стандардизације библиотечке терминологије посвећено је девет радова. На овом саветовању констатовано је да су разговори о стандардизовању библиотечке терминологије вођени ретко и никада до краја, те да се посебно осећа недостатак свеобухватних и систематизованих вишејезичних речника. Убрзо након овог саветовања започео је рад на терминологији

6 Мишић, Смиља, „Позив на дискусију“, *Библиошкар*, Год. XVI, бр. 4 (1964), стр. 177–179.

7 Ђорђевић, Љубица, „Приступ истраживањима српскохрватске терминологије библиотекарства“, *Библиошкар*, Год. 40, бр. 1–2 (1988), стр. 27–40;

8 Хорват, Александра, „Стандардизација стручне терминологије као предувјет знанственог рада у библиотекарству“. *Библиошкар*, Год. 40, бр. 1–2 (1988), стр. 41–47.

9 *Библиошкарство на крају века: зборник радова*, књ. 4, Београд: Библиотечарско друштво Србије, 1999.

укључивањем у међународни пројекат *Вишејезички речник библиотекарске терминологије* који је крајем деведесетих година окупио учеснике седамнаест европских земаља, пре свега оних у којима се говоре такозвани „мали језици“. Народна библиотека Србије укључена је у пројекат 2000. године као национални координатор за српски језик. Као резултат рада на овом пројекту објављено је 2002. године интернет издање, а 2004. године штампано издање *Библиотекарској термиолошкој речника: енглеско-српској, српско-енглеској*.¹⁰ Рад на пројекту је настављен и након тога допуњавањем термина на енглеском језику и укључивањем немачког језика. Као резултат тих настојања објављен је тројезични онлајн *Речник библиотекарства и информационих наука: српски, енглески, немачки*.¹¹ Објављивањем овог речника који обухвата 14.000 одредница на српском језику завршена је једна значајна фаза рада на српској библиотекарској терминологији започета пре скоро шездесет година. Задатак за будућност остаје да се прати развој терминологије на светском нивоу и да се у складу с тим допуњава корпус српске терминологије као и да се српска терминологија повезује с другим светским језицима преко преводних термиолошких речника.

ЗАКЉУЧАК

За развој стручног превођења из области библиотекарства улагани су велики напори одмах након што је то постао тренд у свету после Другог светског рата, а у мери у којој су то дозвољавали кадровски ресурси у српском библиотекарству. Овде се пре свега мисли на стручњаке који су довољно познавали стране језике да би могли да прате страну стручну литературу. У најзначајнијим стручним часописима објављивани су најпре прикази, а потом и преводи чланака на теме које су у датом моменту биле актуелне. Број преведених чланака и књига ни у једном моменту није одговарао потребама струке, без обзира на велике напоре који су улагани. Први преводи чланака објављивани су у *Библиотекару*, а касније и у *Годишњаку библиотеке Машице српске* и *Гласнику Народне библиотеке Србије*. Анализа је показала да преовладавају преводи с енглеског језика, док су остали језици заступљени у занемарљиво малом броју. Без обзира на наизглед скроман корпус преведене литературе, ипак је настала стручна терминологија на српском језику и урађени су термиолошки речници који представљају добру основу за даља термиолошка истраживања.

Значајан део преведене литературе чине међународни стандарди, смернице и манифести чиме се доприноси умрежавању на светском нивоу и укључивању српске језичке заједнице у велику заједницу светских језика,

¹⁰ Ковачевић Љиљана, Весна Ињац, Добрила Бегенишић, *Библиотекарски термиолошки речник: енглеско-српски, српско-енглески*, Београд: Народна библиотека Србије, 2004.

¹¹ <http://rbi.nb.rs/sr/home.html> (прегледано 15. 4. 2022).

што је један од начина за промовисање српског библиотекарства на међународном нивоу.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Библиошкарство на крају века: зборник радова*, књ. 4, Београд: Библиошкарско друштво Србије, 1999.
2. Ђорђевић, Љубица. „Приступ истраживањима српскохрватске терминологије библиотекарства”, *Библиошкар*, Год. 40, бр. 1–2 (1988), стр. 27–40;
3. Ковачевић, Љиљана, Весна Ињац, Добрила Бегенишић. *Библиошкарски термиолошки речник: енглеско-српски, српско-енглески*, Београд: Народна библиотека Србије, 2004.
4. Мишић, Смиља. „Израда српскохрватског библиотекарског речника: термиолошки проблеми”, *Библиошкар*, Год. XIII, бр. 4 (1961), стр. 227–241.
5. Мишић, Смиља. „Позив на дискусију”, *Библиошкар*, Год. XVI, бр. 4 (1964), стр. 177–179.
6. Сибиновић, Миодраг. *О преводу: приручник за преводиоце и иностранској литератури*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1983.
7. Thompson, Anthony, *Vocabularium bibliothecarii: English/French/German*, Paris, 1953.
8. Хорват, Александра. „Стандардизација стручне терминологије као предувјет знанственог рада у библиотекарству”, *Библиошкар*, Год. 40, бр. 1–2 (1988), стр. 41–47.
9. Чурчић, Лазар, „За српскохрватски библиотекарски термиолошки речник”, *Библиошкар*, Год. XIV, бр. 3 (1962), стр. 222–225.
10. <http://rbi.nb.rs/sr/home.html> (прегледано 15. 4. 2022)

Dobriła Begeņišić

*National Library of Serbia,
Belgrade*

THE IMPORTANCE OF TRANSLATION FOR THE DEVELOPMENT OF PROFESSION: ON THE EXAMPLE OF THE LITERATURE FROM LIBRARIANSHIP FIELD

Summary

This paper will deal with professional translation in the field of librarianship and its importance for development of the profession. Professional translation is a very important part of the development of any profession, as it enables fast connection at the international level, following and taking over foreign experiences, standardization of work in accordance with international regulations, and also the development of its own professional terminology, which is the basis for the growth and improvement of the profession on the whole. This paper will give an overview of the development of professional translation of librarianship literature through professional journals, and deal with the process of creation and growth of librarianship terminology in the Serbian language and the importance and role of professional translators in that process.

Keywords: professional translation, librarianship, librarianship terminology, professional translators